

TOMAS AKVINIETIS

SUMA PRIEŠ PAGONIS

TREČIOJI KNYGA. APVAIZDA. 159–163 SKYRIAI

Summa Contra Gentiles. Book III. Providence. Chapters 159–163

SKYRIUS CLIX

KAD ŽMOGUS PAGRĮSTAI KALTINAMAS, JEIGU JIS NEATSIVERČIA
Į DIEVĄ, NORS BE MALONĖS JIS TO PADARYTI NEGALI

- [1] Bet kadangi dėl to, kas jau pasakyta, akivaizdu, kad į galutinį tikslą kas nors gali būti nukreiptas tik dieviškosios malonės pagalba, kurios nesant, niekas negali turėti galutinio tikslo siekimui būtinų dalykų, tokių kaip tikėjimas, viltis, meilė ir ištvėrmė, tai kai kam gali atrodyti, jog nedera žmogaus kaltinti, jeigu jis jų neturi, ypač turint omeny tai, kad jis negali nei pelnyti dieviškosios malonės pagalbos, nei atsiversti į Dievą, jeigu Dievas jo neatverčia. Juk niekas nekaltinamas dėl to, kas nuo jo nepriklauso. Akivaizdu, kad šią prielaidą priėmus, kyla daugybė keblumų. Juk tokiu atveju reikėtų sutikti su išvada, kad tas, kuris neturi nei tikėjimo, nei vilties, nei meilės Dievui, nei ištvėrmės būti gėryje, nėra vertas baismės, o Evangelijoje pagal Joną sakoma: *o kas nenori Šūnaus tikėti – gyvenimo nematys: virš jo kybo Dievo rūstybė* (Jn 3, 36). Ir kadangi joks minėtų dalykų neturintis žmogus negali pasiekti laimės tikslo, tai toliau reikėtų daryti išvadą, kad yra žmonių, kurie nei pasiekė laimės, nei buvo Dievo nubausti. Kad yra priešingai, parodoma Evangelijos pagal Matą žodžiais, sakančiais, jog visiems Dievo teisme esantiems bus pasakyta: *Ateikite, mano Tėvo palaimintieji, paveldėkite nuo pasaulio sukūrimo jums paruoštą karalystę* (Mt 25,34); arba *Eikite šalin nuo manęs, prakeiktieji, į amžinąją ugnį* (Mt 25, 41).

| Dail. Beato Angelico

RAKTAŽODŽIAI: Tomas Akvinietis, Suma prieš pagonis, malonė, meilė, tikėjimas, viltis, ištvėrmė.

KEY WORDS: Thomas Aquinas, Summa Contra Gentiles, grace, love, faith, hope, perseverance.

- [2] Norint šią abejonę pašalinti, reikia atkreipti dėmesį į tai, kad nors joks žmogus savo laisvo apsisprendimo judesiu dieviškosios malonės negali nei užsitarnauti, nei prisišaukti, tačiau gali atsisakyti ją priimti. Mat Jobo knygoje rašoma, kad kai kurie žmonės *Dievui jie sako: 'Atstok nuo mūsų! Mes nenorime tavo kelių pažinti* (Job 21, 14), ir toliau: *Yra žmonių, kurie kelia maištą prieš šviesą* (Job 24, 13). Ir kadangi žmogaus laisvo apsisprendimo galioje dieviškosios malonės neįsileisti arba ją įsileisti, tai teisinga kaltinti tą, kuris dieviškosios malonės neįsileidžia. Juk Dievas savo ruožtu yra pasiruošęs visiems suteikti malonę, nes Pirmajame laiške Timotiejui rašoma, jog jis *trokšta, kad visi žmonės būtų išganyti ir pasiektų tiesos pažinimą* (1 Tim 2, 4). Vien tik iš tų malonė atimama, kurie patys savyje malonei daro kliūtis, panašiai, kaip šviečiant saulei, kaltinamas tas, kuris akis užmerkė, jei dėl to įvyko kas nors bloga, nors jis nematė, bet saulės šviesoje galėjo matyti.

SKYRIUS CLX

KAD NUODĖMĖJE ESANTIS ŽMOGUS
BE MALONĖS NEGALI IŠVENGTI NUODĖMĖS

- [1] Tačiau tas teiginys, kad laisvas apsisprendimas malonei gali nedaryti kliūčių, tinka tik tam žmogui, kurio prigimtinė galia nebuvo pažeista. Bet jeigu dėl anksčiau jame esančios netvarkos jis palinksta į blogį, tai ne jo galioje bus malonei nedaryti jokios kliūtis. Nors tam tikru atveju nuo kurios nors nuodėmės savo pastangomis jis galės susilaikyti, bet jeigu ilgiau bus pats sau paliktas, tai parkris į nuodėmę ir tuo kliūtis malonei bus pastatyta. Iš tiesų, jei žmogaus siela nukrypo nuo teisingumo būsenos, tai akivaizdu, kad ji pažeidė deramo tikslo tvarką. Todėl tas, kuris turėtų būti ypač mylimas kaip galutinis tikslas, tampa mažiau mylimas negu tas, į kurį siela yra netvarkingai nukreipta taip, tarsi jis būtų galutinis tikslas. Todėl kiekvieną kartą atsitinka tai, kas tinka nederamam tikslui, prieštaraujančiam galutiniam tikslui, nebent jis būtų sugrąžintas į deramą tikslą taip, kad deramam tikslui teiktų pirmenybę prieš visus kitus, o tai yra malonės padarinys. Bet tol, kol pasirenkama tai, kas prieštarauja galutiniam tikslui, statoma kliūtis malonei, kuri nukreipia į tikslą. Todėl akivaizdu, kad nusidėjęs žmogus negalės susilaikyti nuo bet kurios nuodėmės tol, kol per malonę nebus sugrąžintas į deramą tvarką.
- [2] Be to. Jei siela yra į ką nors linkusi, tai jos santykis su kiekviena alternatyvos priešybe nėra vienodas, ji labiau susijusi su ta, į kurią yra linkusi. O tą objektą, su kuriuo siela yra labiau susijusi, pasirenka, nebent proto pastangomis ir rūpesčiu jo atsisako, todėl netikėti veiksmai gali atskleisti vidinius įpročius. Tačiau žmogaus siela negali nuolatos būti būdravimo būsenos taip, kad protu spręstų, ko ji privalo norėti ir ką turi daryti. Todėl atsitinka taip, kad siela kartais renkasi tai, į ką yra linkusi, jei tokį polinkį turi.

Taigi jei ji linkusi į nuodėmę, tai nereikės ilgai laukti, kad nusidėtų malonei statydama kliūtį, nebent ji būtų sugrąžinta į teisingumo būseną.

- [3] To priežastis yra kūniškų aistrų smarkumas, juslinių dalykų geidžiamumas ir daugybė progų daryti blogi. Visa tai žmogų lengvai išprovokuoja nusidėti, nebent jis būtų atitrauktas tvirtu atsidavimu galutiniam tikslui. Toks atsidavimas yra malonės padarinys.
- [4] Todėl akivaizdus kvailumas Pelagijo sekėjų, kurie teigė, kad nuodėmėje gyvenantis žmogus gali išvengti nuodėmės malonei nepadedant. Kad yra priešingai, akivaizdu iš to, ko prašoma Psalmėje: *mano jėgoms senkant, nepalik manęs* (Ps 71, 9). Ir Viešpats mus moko melstis: *Ir neleisk mūsų gundyti, bet gelbėk mus nuo pikto* (Mt 6, 13).
- [5] Nors jau parodėme, jog nuodėmėje esantys savo jėgomis negali elgtis taip, kad malonei nestatytų kliūčių, nebent iš anksto sulauktų malonės pagalbos, vis dėlto tai laikoma jų kalte, nes šis jų trūkumas išliko dėl ankstesnės kaltės, pavyzdžiui, žmogaus girtumas nepateisina dėl girtumo įvykdytos žmogžudystės, nes girtumas buvo jo kaltė.
- [6] Be to, nors ne nuodėmėje esančio galioje visada išvengti nuodėmės, tačiau jau buvo minėta, kad jo galioje dabar išvengti tos ar kitos nuodėmės. Todėl visa, ką jis daro, daro laisva valia. Ir taip nusipelno būti kaltinamas.

SKYRIUS CLXI

KAD DIEVAS VIENUS IŠ NUODĖMĖS VADUOJA,
O KITUS NUODĖMĖJE PALIEKA

- [1] Nors tas, kuris nusideda, malonei stato kliūtis, ir pagal daiktų tvarką derėtų, kad malonės neturėtų gauti, bet kadangi Dievas gali veikti ne pagal daiktams nustatytą tvarką, pavyzdžiui, aklam gražinti regėjimą arba atgaivinti mirusį, tai kartais iš savo gerumo gausos net tiems, kurie malonei stato kliūtis, teikia savo pagalbą nukreipdamas juos nuo pikto ir pasukdamas gėrio link. Ir kaip ne visiems akliesiems gražina regėjimą ir ne visus ligonius išgydo, kad per tuos, kuriuos išgydo, apreikštų savo galią, o per kitus parodytų daiktų tvarką, taip ne visiems, kurie malonei stato kliūtis, suteikia savo pagalbą, kad nukreiptų nuo blogio ir pasuktų gėrio link, o tik kai kuriems, kurių pavyzdžiu nori apreikšti savo gailėstingumą taip, kad kiti pavyzdžiai rodytų teisingumo tvarką. Todėl Laiške romiečiams apaštalas rašo: *Ir jeigu Dievas, norėdamas parodyti savo rūstybę ir apreikšti savo galybę, didžiu kantrumu pakentė pražūčiai nužiestus rūstybės indus, kad apreikštų ir savo šlovės lobius gailėstingumo indams, kuriuos iš anksto paruošė garbei...* (Rom 9, 22–23)
- [2] Kai Dievas žmones, kuriuos apniko tos pačios nuodėmės, vienus iš anksto su-laiko, o kitiems leidžia arba pakenčia, kad jie veiktų pagal daiktams nustatytą tvarką, nėra pagrindo klausti, kodėl anuos sustabdo, o tiems leidžia. Mat tai kyla iš paprastos jo valios taip, kaip iš paprastos jo valios kyla tai, kad nors viską jis padarė iš nieko, tačiau vieni kūriniai buvo padaryti vertingesni už

kitus; ir kaip iš paprastos amatininko valios ir tos pačios vienodai sutvarkytos medžiagos atsiranda indai, skirti aukštuomenei, o kiti prastuomenei. Todėl Laiške romiečiams apaštalas rašo: *Ar puodžius neturi galios moliui, kad iš to paties minkalo pagamintų vieną indą puošnų, o kitą paprastą?!* (Rom 9, 21)

- [3] Tuo pašalinama klaida Origeno, kuris teigė, kad anie, bet ne tie, atsigręžia į Dievą dėl tam tikrų darbų, kuriuos atliko jų sielos anksčiau, negu buvo sujungtos su kūnais. Šis požiūris buvo nuodugniau paneigtas Antrojoje knygoje (Tomas Akvinielis 2003: sk. 44, 84).

SKYRIUS CLXII

KAD DIEVAS NĖRA JOKIO ŽMOGAUS NUODĖMĖS PRIEŽASTIS

- [1] Nors kai kurių nusidėjėlių Dievas į save neatgręžia ir nuodėmėje pagal jų nuopelnus palieka, tačiau į nuodėmę jų neveda.
- [2] Žmonės, kaip akivaizdu iš to, kas anksčiau pasakyta (Tomas Akvinielis 2017a: 63–65; Tomas Akvinielis 2017b: 124–125), nusideda todėl, kad nuo jo, kuris yra galutinis tikslas, nusisuka. Ir kadangi kiekvienas veiksnys veikia siekdamas jam būdingo ypatingo tikslo, tai neįmanoma, kad Dievas savo veikla ką nors nukreiptų nuo galutinio tikslo, kuris yra jis pats. Todėl neįmanoma, kad Dievas ką nors paskatintų nusidėti.
- [3] Taip pat. Gėris negali būti blogio priežastimi. O nuodėmė yra žmogaus blogis, nes yra priešinga tikrajam žmogaus gėriui, tai yra gyvenimui vadovaujantis protu. Tad neįmanoma, kad Dievas būtų kurio nors žmogaus nuodėmės priežastis.
- [4] Be to. Visa žmogaus išmintis ir gerumas kildinami iš dieviškosios išminties ir gerumo kaip tam tikras jų panašumas. Todėl neįmanoma, kad žmogaus išmintis ir gerumas ką nors skatintų nusidėti. Dar mažiau įmanoma, kad tai darytų dieviškoji išmintis ir gerumas.
- [5] Dar. Kiekviena nuodėmė kyla iš kokio nors artimiausio veiksnio trūkumo, o ne iš pirmojo veiksnio įtakos: pavyzdžiui, šlubavimo yda kyla iš blaudikaulio būklės, o ne iš judėjimo galios, tačiau visa, kas šlubuojant pasireiškia kaip judėjimo tobulumas, kyla iš judėjimo galios. Bet artimiausias žmogaus nuodėmės veiksnys yra valia. Vadinas, nuodėmės yda kyla iš žmogaus valios, o ne iš Dievo, kuris yra pirminis veiksnys, iš kurio kyla visa, kas nuodėmės akte yra tobula.
- [6] Todėl Siracido knygoje rašoma: *Nesakyk: „Jis mane paklaidino“, – nes jam nusidėjėlių nereikia* (Sir 15, 12), ir toliau: *Nė vienam jis nėra įsakęs nedorai elgtis, niekam jis nėra leidęs nusidėti* (Sir 15, 20). Ir Jokūbo laiške rašoma: *Ir nė vienas gundomas tenesako: „Aš esu Dievo gundomas“.* Dievas negali būti gundomas į pikta ir pats nieko negundo (Jok 1, 12).
- [7] Tačiau Šventajame Rašte yra vietų, iš kurių atrodo, jog Dievas yra kai kurių žmonių nuodėmės priežastis. Juk Išėjimo knygoje rašoma: *aš sukietinau faraono širdį ir širdį jo pareigūnų* (Iš 10,1), ir Izaijo knygoje: *Atbukink širdį šios tautos, – jų*

ausys tokios kurčios, jų akys tokios aklos, jog jie negali pamatyti akimis nei išgirsti ausimis, nei suprasti širdimi, kad sugrižtų ir būtų pagydyti“ (Iz 6, 10), ir toliau: leidi nuo tavųjų kelių mums nuklysti, užkietini mūsų širdį tavęs nebijoti (Iz 63, 17). Ir Laiške romiečiams rašoma: Dievas leido jiems vadovautis netikusiu išmanymu ir daryti, kas nepridera (Rom 1, 28). Visa tai reikia suprasti taip, kad vieniems žmonėms Dievas nepadedą nuodėmės išvengti, o kitiems padeda.

- [8] Tačiau ši pagalba pasireiškia ne tik malonės suteikimu, bet taip pat ir išorine apsauga, kuria dieviškoji apvaizda atima progas žmogui nusidėti ir nuslopina pagundas. Be to, Dievas žmogui prigimtaine proto šviesa ir kitomis jam suteiktomis gėrybėmis padeda atsispirti nuodėmei. Vadinasi, kai jis iš kai kurių žmonių tą pagalbą atima dėl jų veiksmų vertės pagal dieviškojo teisingumo reikalavimą, sakoma, kad juos sukietino arba apakino, arba padarė ką nors kita, apie ką jau buvo kalbėta.

SKYRIUS CLXIII

APIE NULEMTUMĄ, PASMERKIMĄ IR DIEVIŠKĄJĮ PASIRINKIMĄ

- [1] Kadangi jau buvo parodyta¹, kad dieviškąja veikla vieni žmonės malonės pagalba nukreipiami į galutinį tikslą, o kiti, kuriems tos pagalbos nesuteikiama, to tikslo nepasiekia, ir parodyta (Tomas Akvinietis 2012: 90–92), kad visa, ką Dievas daro, amžinybėje iš anksto jo išmintimi numatyta ir sutvarkyta, tai būtina, kad minėtas žmonių suskirstymas iš anksto amžinybėje Dievo būtų atliktas. Vadinasi, dėl to, kad jis kuriuos nors žmones iš anksto numatė nukreipti į galutinį tikslą, sakoma, kad juos paskyrė. Todėl Laiške efeziečiams apaštalas rašo: *laisvu savo valios nutarimu, jis iš anksto paskyrė mus per Jėzų Kristų tapti jam išūniais* (Ef 1, 5). O apie tuos, dėl kurių iš anksto amžinybėje apsisprendė, kad jiems malonės nesuteiks, sakoma, kad juos pasmerkė arba jų nekenčia taip, kaip apie tai rašoma Malachijo knygoje: *mylėjau Jokūbą, bet nekenčiau Esavo* (Mal 1, 2). Tuo suskirstymu, pagal kurį vieni žmones pasmerkiami, o kiti paskiriami, pasireiškia dieviškasis pasirinkimas, apie kurį Laiške efeziečiams rašoma: *mus išsirinkdamas jame prieš pasaulio sukūrimą* (Ef 1, 4).
- [2] Tad akivaizdu, kad paskyrimas, išrinkimas ir pasmerkimas yra tam tikros dalys dieviškosios apvaizdos, nes dieviškąja apvaizda žmonės nukreipiami į galutinį tikslą. Iš to paties galima daryti išvadą, kad išrinkimas ir pasmerkimas būtinybės nelemia taip pat, kaip dieviškoji apvaizda iš daiktų nepašalina atsitiktinumo, kaip jau buvo parodyta (Tomas Akvinietis 2013: 140–141).
- [3] Kad jokie žmogaus nuopelnai nėra lemties bei išrinkimo priežastys, gali būti parodyta remiantis ne tik tuo, kad Dievo malonė, kuri yra lemties padarinys, yra ne vėlesnė, bet, kaip jau parodyta (Tomas Akvinietis 2017c: 145–146), anksčiau už visus žmogiškus nuopelnus, bet ir remiantis tuo, kad Dievo valia ir

apvaizda yra visko, kas vyksta, pirmoji priežastis, bet niekas negali būti dieviškosios valios ir apvaizdos priežastimi, nors apvaizdos, taigi ir lemties, padariniai gali būti vienas kito priežastimis.

[4] Apaštalas klausia: *kas jam yra davęs pirmas, kad jam būtų atmokėta? Iš jo, per jį ir jam yra visa. Jam šlovė per amžius! Amen* (Rom 11, 35–36).

Literatūra

Tomas Akvinietis. 2003. *Suma prieš pagonis*, antroji knyga. Iš lotynų k. vertė G. Vyšniauskas. Vilnius: Logos.

Tomas Akvinietis. 2017a. *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga, iš lotynų k. vertė G. Vyšniauskas. *Logos* 91: 63–65.

Tomas Akvinietis. 2017b. *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga, iš lotynų k. vertė G. Vyšniauskas. *Logos* 92: 124–125.

Tomas Akvinietis. 2017c. *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga, iš lotynų k. vertė G. Vyšniauskas. *Logos* 93: 145–146.

Tomas Akvinietis. 2012. *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga, iš lotynų k. vertė G. Vyšniauskas. *Logos* 71: 90–92.

Tomas Akvinietis. 2013. *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga, iš lotynų k. vertė G. Vyšniauskas. *Logos*, 74: 140–141.

Nuorodos

¹ Žr. šio vertimo 161 skyrių.

Iš lotynų kalbos vertė prof. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS,
Klaipėdos universitetas

Versta iš S. Thomae *de Aquino Summa contra gentiles*, Romae,
Apud sedem commissionis Leoninae et apud librariam Vaticanas, Desclee et C. Herder, 1934.